

Violeta Moretti

UDŽBENIK I PRIRUČNIK LINGVISTIČKE PRAGMATIKE

Pragmatics – An advanced resource book for students, Dawn Archer, Karin Aijmer i Anne Wichmann, Routledge, London – New York 2012.

Udžbenik i priručnik iz naslova jedno je u nizu izdanja biblioteke „Routledge Applied Linguistics“. Objavljen je 2012. godine, a na 325 stranica napisanih na engleskom jeziku u njemu je obuhvaćen niz autora, pojmova, teorijskih postavki i pravaca s lingvističkog polja pragmatike. Knjiga je rezultat suradnje triju iskusnih jezikoslovki: Dawn Archer redovita je profesorica pragmatike i korpusne lingvistike na *University of Central Lancashire* u Velikoj Britaniji. S istog je sveučilišta *professor emeritus* Anne Wichmann, a Karin Aijmer je *professor emeritus* na Sveučilištu u Göteborgu u Švedskoj.

Svjesne da je lingvistička „pragmatika prerasla u potpuno razvijenu teoriju komunikacije i jezične uporabe“, autorice su uznastojale „odati puno priznanje korijenima ove discipline, uzajamnom oplođivanju s drugim disciplinama kao što je sociolingvistika, psiholingvistika i diskursna analiza te drugim novijim dosezima“. Upravo ovo uključivanje novijih područja pragmatike, kao što su historijska pragmatika, kritička pragmatika, interkulturalna pragmatika i doprinos prozodije i neverbalne komunikacije pragmatičkom značenju, može pridonijeti našoj domaćoj pragmalingvistici i jezikoslovlju jer otvara niz zanimljivih tema. U tom smislu jednako je bitan i interes autorica za utvrđivanje što može činiti empirijski dokaz u pragmalingvističkim nastojanjima.

U sastavljanju udžbenika i priručnika veoma se nastojalo oko metodičke strane, tako da je (kao i ostala izdanja iz edicije „Routledge Applied Linguistics“) podijeljen u tri odjeljka: uvodni dio (*Introduction*) uspostavlja temeljne pojmove i koncepte, središnji dio, tzv. Proširak (*Extension*) na jednom mjestu sabire ključne radove, koje smješta u kontekst i raspravlja o njihovom doprinosu znanstvenom području, a treći Istraživanje (*Exploration*), postavljanjem zadataka na ilustrativnom materijalu dodatno izgrađuje znanja stečena u prethodnim poglavljima. Uporabu knjige olakšava tablični prikaz povezanih sadržaja s brojevima stranica, a da ne bi bilo nedoumica, tu su i kratke upute za uporabu.

Teme su unutar svakog od ta tri dijela podijeljene na odjeljke. U prvom se od njih tumači podrijetlo i naziv „pragmatika“ te njezin položaj prema drugim disciplinama. Pragmatika se, u opreci prema semantici, definira na sljedeći način: „Semantika u uskom smislu bavi se vrstom značenja koja pripada istinom uvjetovanoj semantici, a pragmatika [se bavi] drugim vidovima značenja (npr. tipovi inferencija koje izvodimo iz rečenoga)“. Činjenicu da sve više raste broj pragmatičkih istraživanja autorice objašnjavaju shvaćanjem da je potrebna široka teorija ljudske komunikacije koja će nadići područje koje obuhvaća semantika i koja može objasniti kako se ljudska bića koriste jezikom da bi izrazila ono što misle na različitim razinama.

U drugom odjeljku raspravlja se o metodama istraživanja: prikupljanju podataka i „promatračkom paradoksu“, vrstama prikupljenih podataka, dokazu u pragmatičkim istraživanjima, transkribiranju govornog jezika te nekim aspektima korpusne pragmatike. Treći odjeljak je o semantičko-pragmatičkom sučelju te obrađuje pitanja kao: značenje „značenja“ u pragmatici, referencija, deiksa i presupozicija. Četvrti odjeljak bavi se govornim činovima: od filozofskih korijena bavljenja jezikom kao djelatnim činom pa do toga kako su govorni činovi postali jednim od temeljaca pragmatike. Predstavljeni su Austinovi performativi i Searleova teorija govornih činova, tumače se izravni i neizravni govorni činovi te se ukazuje na uporabu govornih činova kao rutina.

Peti je odjeljak o implikaturama. Filozof H. Paul Grice ukazao je da govornik slušatelju kaže i više od onog što je zapravo izrekao. Implikature nisu osobina samih riječi, nego namjera i

interpretacija sugovornika. Grice je isticao važnost kooperativnog principa te konverzacijskih maksima (kvantiteta, kvaliteta, relacija i način) i njihova narušavanja za komunikacijski proces. Griceov pristup implikaturama imao je niz sljedbenika (neogriceovski pristup), ali i kritičara (postgriceovski pristup). Njihovi stavovi i doprinosi obrazlažu se kroz ovaj odjeljak.

Šesti se odjeljak bavi pristupima diskursu unutar pragmatike – među kojima su dva glavna poticaja bili diskursna analiza Sinclaira i Coultharda (1975.) i konverzacijska analiza Harveya Sacksa (1992.). Posebno se mjesto daje temi sekvencijalne organizacije razgovora i uzimanja riječi, organizaciji preferencija, započinjanju i završavanju razgovora. Odjeljak dodiruje pitanje diskursne strukture u institucionalnim okružjima, što je kontekst u kojem je posebno atraktivna uporaba moći. „Moguća prednost konverzacijsko-analitičkog pristupa je to što omogućuje dinamički osvrt na odnose moći. Tako je jer moć nije pridružena ulozi govornika ili slušatelja, nego se postiže tijekom razgovora.“

Sedmi odjeljak bavi se pragmatičkim markerima, a osmi dojmom koji osoba stvara o sebi (*facework*) i (ne)pristojnošću, predstavljajući brojne stavove raznih autora od sociologa Goffmana (1967), preko modela jezične pristojnosti Brown i Levinsona (1978/1987), Leecheva modela pristojnosti (1983) i dr., sve do postmodernističke perspektive (Archer 2008, 2011). U devetom odjeljku autorice ukazuju na pragmatičku ulogu prozodije, pauza u govoru, pogleda i govora tijela. Tematizira se uloga intonacije u društvenim ritualima, suodnos intonacije i diskursnih markera i sl.

U desetom odjeljku obrađuje se interkulturalna pragmatika. Nastoje se opisati neki aspekti komunikacije koji nisu univerzalni pa mogu imati negativne posljedice poput neprikladnog korištenja sinonimnih struktura, kao npr.:

A: *Is it a good restaurant?*

B: *Of course* [Ovo znači: za ruskog govornika: Da (doista), je. Za anglofonog slušatelja: Kakvo glupo pitanje!] (Thomas (1983))

i sl.

Jedanaesti odjeljak posvećen je povijesnoj pragmatiki. Tekstovi kao što su sudski zapisnici mogu sadržavati mnogo naznaka o načinu na koji su sudionici govorili. I neke vrste fikcionalnih i nefikcionalnih tekstova nastoje govor predstaviti ili predočiti mimikom: dramski scenariji, konverzacije u romanima i osobna pisma pa stoga mogu pružiti korisne uvide u govor prošlosti. Dvanaesti odjeljak pod naslovom „Pragmatika i moć“ bavi se temom jezika kao sredstva moći. U tom su kontekstu važni pristupi koje obuhvaća termin „kritička analiza diskursa“, a ti „kritički pristupi dijele važan ideološki cilj – pokazati veze između jezika, moći i ideologije i *skrivene učinke* koje oni imaju na ljude“, stoji u udžbeniku (prema Fairclough 1989). Ovaj odjeljak nastoji kroz specifične tipove aktivnosti, npr. razgovor liječnik-pacijent, policijski intervju i dr. demonstrirati kako se pragmatički alati koriste u stvaranju moćnih i ne-moćnih uporaba jezika.

Ovim je predstavljeno svih dvanaest odjeljaka uvodnog dijela A (str. 1 – 144), a u nastavku kroz Proširak (str. 145 – 250) i Istraživanje (str. 253 – 295) čitatelj može osnažiti i produbiti stečeno znanje. Knjiga je opremljena kazalom koje sadrži temeljne pojmove i imena, a obuhvatna bibliografija dobro je polazište za daljnja čitanja.

Zaključno, temeljne su karakteristike ovdje predstavljene knjige tematsko i sadržajno bogatstvo, uz brojne citate izvornih radova važnijih autora. Obuhvaćene su i dijakronija i sinkronija discipline – njezini počeci, temeljni pojmovi i razna aktualna pitanja primijenjene lingvistike, očito s ciljem da se stvori obuhvatan udžbenik i priručnik. Budući da je jednostavan za uporabu i ilustrativan, udžbenik i priručnik upotrebljiv je na različitim razinama: početnicima daje temeljna znanja, a čitatelje koji raspolažu osnovama upućuje na nadogradnju i razmatranje novih tema. Zato vjerujemo da može biti zanimljiv svima koji se žele detaljnije uputiti u lingvističku pragmatiku.